

УДК 282 (261.6)

Наталія Мосюкова

**Римо-католицька церква України
під час революційних подій на Майдані
та воєнних дій на сході України (2013–2016 рр.)**

Висвітлюється позиція Римо-католицької церкви України щодо подій, які відбувалися на Євромайдані та під час війни на Донбасі. Визначено та проаналізовано напрями діяльності РКЦ в означений період. Зроблено висновок про активну участь РКЦ, її священників і вірян у Революції Гідності, про їхню допомогу армії та постраждалим у результаті воєнних дій на сході України.

Ключові слова: Римо-католицька церква, Євромайдан, війна на Донбасі, єпископ

Natalia Mosyukova

Roman Catholic Church of Ukraine during the revolutionary events on the Maidan and military actions in the east of Ukraine (2013–2016)

The position of the Roman Catholic Church of Ukraine on the events that took place in Euromaidan and during the war in Donbas is highlighted. RCC activities over this period are defined and analyzed. It is concluded that the Catholic Church, its priests and faithful, took active role and participation in the Revolution of dignity and helped victims and army during the war in eastern Ukraine.

Keywords: Roman Catholic Church, Euromaidan, war in Donbas, bishop

Із другої половини 80-х років ХХ ст. в Україні тривали процеси демократизації суспільства, активізації національного руху, а також відродження релігійного життя. Цей своєрідний «ренесанс» супроводжувався не тільки виникненням значної кількості релігійних громад, а й посиленням впливу Церкви на суспільне життя в країні. Церква не залишилась осторонь і тих бурхливих подій, що відбувалися на Майдані та під час війни на сході України, яку офіційно називають «антитерористичною операцією». Крім УПЦ КП, УГКЦ та інших Церков, котрі беруть активну участь в означених подіях, помітною є діяльність і Римо-католицької церкви. Протягом останніх років в Україні кількість її вірян зростає, а сама РКЦ дедалі більше країнізується.

Особливості діяльності, проблеми, перспективи розвитку РКЦ на сучасному етапі висвітлюють П. Яроцький [1], Г. Хоружий [2], А. Ко-

зирська [3] та ін. Ролі релігійного чинника, а також участі українських Церков у подіях Євромайдану присвячені праці таких науковців, як Л. Филипович [4], В. Єленський [5], О. Недавна [6]. Зауважимо, однак, що в цих роботах акцент зроблено на визначенні позиції УПЦ КП та УГКЦ, натомість РКЦ приділяється набагато менше уваги.

Метою цієї статті є аналіз позиції та діяльності Римо-католицької церкви України в період Революції Гідності та війни на Донбасі.

Джерельну базу дослідження становлять промови папи римського Франциска, документи Конференції римо-католицьких єпископів України, висловлювання владик РКЦ щодо вказаних подій.

З кінця листопада 2013 р. в нашій країні відбувалися протестні акції, поштовхом до яких було оприлюднення рішення Кабінету Міністрів України про призупинення процесу підготовки до укладання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Євромайдан пройшов шлях від стихійних мирних протестів до кровопролитних боїв на вулицях Києва.

На початку 2014 р. Російська Федерація анексувала Крим, почалася війна на Донбасі, яка триває і зараз. Усі ці події стали викликом і для релігійних організацій нашої країни.

РКЦ України є частиною Вселенської церкви з центром у Ватикані, тож настанови Святого престолу в тому чи іншому питанні не можуть не впливати на позицію РКЦ у будь-якій країні. З початку 2014 р. українці отримують від понтифіка молитовну підтримку, в чому він запевнив нас ще 10 січня 2014 р. [7]. Про молитви папи римського «за мир і злагоду для улюбленого українського народу» повідомив архієпископ Томас Едвард Галліксон, апостольський нунцій в Україні [8]. 26 січня папа Франциск «огорнув молитвами Україну, зокрема тих, хто втратив своє життя цими днями та їхні родини; побажав налагодити конструктивний діалог між інституціями та громадянським суспільством» [9, с. 474]. На прохання вселенського архиєрея 24 квітня 2016 р. Католицькі церкви Європи збирали пожертви для мешканців України, які постраждали в результаті збройного конфлікту на Донбасі [10]. У липні т. р. був створений спеціальний комітет у Запоріжжі, який займається проектами з надання підтримки постраждалим, а 25 грудня від імені папи римського Франциска Україні виділено гуманітарну допомогу в розмірі 6 млн. євро [11].

8. Державно-церковні відносини

Позиція вищого духовенства РКЦ України із самого початку Майдану була чітко визначена. Так, вже 1 грудня 2013 р. Конференція римо-католицьких єпископів України засудила застосування невинного та брутального насильства з боку правоохоронних органів проти мирних демонстрантів, а також закликала представників влади негайно вжити рішучих заходів, які відкриють дорогу до суспільного порозуміння [12]. Такою ж миттєвою була реакція цієї Церкви в Україні на спробу розігнати Майдан у ніч на 11 грудня 2013 р. – «чергове застосування сили проти мирних демонстрантів у Києві» було засуджено, владу звинувачено в небажанні мирно вирішити існуючий конфлікт [13]. Єпископи підкреслили, що «народ має право мужньо, перемагаючи страх, виступати проти випробувань і переслідувань та захищати справедливу справу, а обмеження прав людини, зокрема права до вільного вираження своїх переконань, є недопустимим і ганебним» [13, с. 271].

Не залишився поза увагою Конференції римо-католицьких єпископів України і трагічний день 22 січня, коли загинули перші мітингувальники. Владика висловили своє співчуття постраждалим і закликали «всі сторони опам'ятатися, припинити насильство та розпочати діалог» [14, с. 427].

Було оприлюднено також заяви Всеукраїнської ради Церков і релігійних організацій (ВРЦ і РО), членом якої є і РКЦ України. З одному з таких документів, датованому 27 лютого 2014 р., зазначалося, що «Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій упродовж останніх майже трьох місяців послідовно виступала на захист мирних протестів, проти застосування сили й за покарання винуватих [...] [і] засуджує будь-яку дискусію щодо можливого розділення нашої Батьківщини, будь-які спроби сепаратизму» [15, с. 625].

Католицька церква не обмежувалася тільки заявами. 29 листопада 2013 р. священники РКЦ благословили Євромайдан [7, с. 15]. Вони були активними учасниками Майдану, забезпечуючи функціонування молитовного намету, виступаючи на народних вічах у Києві. Так, 19 січня душпастирі «закликали майданівців боротись за права, без радикалізму, але до кінця, тому що влада просто не чує потреб українців» [16, с. 406]. Вони не боялися «відкрито висловлювати

свою прихильність Євромайдану, діяльно та духовно підтримувати людей, що на ньому зібралися» [17, с. 66].

Для прихистку всіх, хто відстоював свої права на центральній київській площі, свої двері відчинив не лише Михайлівський Золотоверхий монастир, а й костюл св. Олександра [18, с. 45]. Усе це дає підстави не погодитися з думкою В. Єленського про те, що «Римо-Католицька Церква трохи збоку дивиться на те, що відбувається в Україні», а також із реплікою Є. Білоножко про «непомітну позицію і певну міру відчуженості РКЦ від українського суспільства» [5, с. 84]. Опосередковано долучилася до цих міркувань і редколегія книги «Майдан і Церква», жодним чином не згадавши в «Післяслові» про РКЦ України [19, с. 647–650]. Справді, римо-католики в нашій країні є релігійною меншиною, вони поступаються чисельністю і православним, і греко-католикам, але свій вагомий внесок у справу демократизації зробили й небажання помічати це не є коректним.

На події в Україні відгукнулися й Римо-католицькі церкви інших держав. Уже 6 грудня 2013 р. Конференція єпископів Польщі заявила про молитовну солідарність з українським народом і, зокрема, з учасниками Євромайдану. 18 грудня 2013 р. свою підтримку задекларували члени Конференції католицьких єпископів Німеччини. Конференція єпископів РКЦ у Литві 13 грудня 2013 р. теж солідаризувалася «із прагненнями українців жити у вільній, незалежній і демократичній державі, яка б керувалася європейськими християнськими цінностями» [7, с. 16]. Як бачимо, позиція РКЦ названих держав відрізняється від позиції «молитися за примирення», з їхніх заяв чітко видно, кого вони підтримують.

Римо-католицькі єпископи України відреагували і на події на Донбасі в квітні – травні 2014 р., засудивши «будь-які провокації та намагання розпалити ворожнечу на релігійному ґрунті» [20]. РКЦ виступила за цілісність України, заохотила вірних молитися за нашу державу [20], а також обіцяла молитву за всіх, кого торкнулася біда [21].

Католицькі священники могли обирати ступінь особистої залученості в Революції гідності: допомагати її учасникам безпосередньо на Майдані чи молитися за припинення протистояння, не перебуваючи в його епіцентрі. Знаємо, наприклад, про римо-

8. Державно-церковні відносини

католицьких душпастирів, які ще 29 листопада особисто благословляли Євромайдан [7, с. 15], які весь час були серед протестуючих, надаючи їм різні духовні послуги [7, с. 18] навіть на барикадах, де «було не тільки страшно, але й реально небезпечно» [6, с. 172]. Представники цього духовенства, як уже було сказано, брали участь у недільних вічах, на котрих ділилися своїм баченням подій. Так, о. Валерій Безшукурій побажав людям «бути міцними» не лише у вірі, а й у «своїх вимаганнях, боротись за свої права, бо кожен має право на гідне життя» [16, с. 406].

Окремої уваги заслуговує активна позиція єпископа РКЦ Станіслава Широкоградюка. Ще 16 грудня 2013 р., реагуючи на спробу силового розгону Євромайдану, він мовив у ефірі «Радіо Марія», що «від такої влади треба захищатися» і що «зараз кожен християнин має обов'язок бути на Майдані» [22].

Виступаючи на народному вічі в Києві 12 січня 2014 р., владика Станіслав різко критикував владу, яка «не може існувати, коли вона залізла в кишеню найбідніших... Всі чиновники чекають хабарів... Зрозуміло, що дні цієї влади пораховані... Церква не може більше мовчати на соціальну несправедливість [23, с. 328], народ має виграти, щоб жити в нормальній правовій державі» [24]. Для архиєрея безсумнівним фактом є те, що українці мають право на протест, а Церква мусить підтримати народ, тому що злу треба протистояти [25, с. 559].

Єпископ Станіслав Широкоградюк називає діяльність тих, хто «намагається відстрашити і знеохотити простих людей від їх добрих намірів», такими, що «прикривають дії сатани, якого вони є співробітниками» [26, с. 558]. Силовий розгін Майдану в грудні 2013 р. владика порівняв з диявольськими діями, бо «диявол також діє вночі» [24]. Після повалення пам'ятника Леніну в Києві архиєрей запросив інших єпископів долучитися до молитви екзорцизму біля цього монумента, наголосивши, що «зло мстить за те, що повалено його знаки» [27].

Активна громадянська позиція єпископа Станіслава Широкоградюка спиралася на євангельські істини, вчення Католицької церкви, віру. За його словами, мовленими на народному вічі на Майдані, «народ без священиків – бездушний рід» і священики потрібні, «щоб могли

пробудити надію на допомогу Господа, бо ми без Його допомоги нічого не можемо зробити» [23, с. 328], бо «власна боротьба буде переможною тільки в Бозі» і «сопричастя із люблячим Богом, який дає Життя», є «потребою і наказом на нинішній день» [26, с. 558, 559], і врешті-решт «Бог зробить так, як буде необхідно» [25, с. 560]. Владика щоденно служив Святу Месу в намірах людей, котрі стояли на Майдані [24], а після розстрілів протестувальників у лютому 2014 р. він відправив Поминальну Службу за полеглих [28].

Може скластися враження, що позиція цього архиєрея виходить за межі настанов папи Франциска щодо України, але це не так, бо понтифік також закликав до «периферизації церковного служіння, говорив про обов'язок священників (якщо це не суперечить їх особистому сумлінню) боронити права і гідність людини, боронити правду, мир, світло, любов, протистояти злу в його найрізноманітніших (зокрема й владних) формах» [17, с. 66]. Папа римський, звертаючись до єпископів України, акцентував: «На національному рівні ви – повноправні громадяни своєї країни й тому маєте право висловлювати, також у спільній формі, свою думку щодо її долі» [29, с. 1]. Власне це і робили душпастирі з активною громадянською позицією. Небайдужими вони залишаються і в роки війни на Донбасі, відводячи важливе місце в справі досягнення миру молитві. Так, голова Конференції Єпископату України, митрополит львівський М. Мокшицький закликав вірян молитися за мир, «про зміну ворожого ставлення, яке підтримує збройний конфлікт» [30], просив, щоб «щоденно, на завершення Св. Меси співати Суплікації, а в неділю і свята чинити це перед виставленими Пресвятими Дарамі у поєднанні з Коронкою до Божого Милосердя» [30], заохочував до посту, щоб «наші очі побачили визволення від нещастя, а кожен житель України дочекався миру» [30]. Про необхідність «терміново відмовитися від звичайного життя і почати постити і молитися» [31] говорив і єпископ-помічник Харківсько-Запорізької дієцезії Ян Собіло.

Духовенство РКЦ чітко називає винуватців конфлікту на сході України й не боїться давати критичну оцінку владі. Так, уже неодноразово згадуваний владика Станіслав нещодавно сказав: «Та [окупована] територія ще повернеться. Наситяться вони ще тим

8. Державно-церковні відносини

«руським миром» і ще будуть проситися назад. Але нам в Україні треба лад навести. От тут – в корупції нашій, в проблемах, реформах, а все спихують на війну» [32]. Про це йдеться і в його листі до Петра Порошенка [33]. Жорстко критикував бездіяльність української влади і єпископ Ян Собіло: «Явно видно промахи президента, уряду, Верховної Ради, які не дивляться на те, наскільки важким зараз є життя людей: на фронті гинуть солдати, на фронт відправляємо солдатів без обмундирування, без бронезилетів [...]. А президент мав гроші, якими він міг вбрати і взути абсолютно усіх, кого він відправляв на фронт» [34]. Архидиякон також закликає українців перестати проклинати Путіна, вказуючи на необхідність молитися за його навернення і за навернення Росії [31].

В умовах війни РКЦ збирає допомогу для армії та біженців, священники виїжджають у зону бойових дій – як капелани і не тільки (відомий, наприклад, «семінарист, який попросився працювати санітаром в зоні АТО») [35].

Таким чином, події Євромайдану та війна на Донбасі постійно перебували в полі зору РКЦ. Позиція папи римського стосовно Майдану була досить поміркованою, не сягаючи далі молитов за весь український народ. Не було чітко сформульовано і ставлення щодо воєнних дій на сході України – лише бажання припинити кровопролиття та примирити сторони. Ймовірно, це продиктовано намаганням бути «над ситуацією», «над політикою», зосередившись тільки на духовній складовій, на тому, що Бог любить усіх людей, навіть тих, які помиляються і чинять зло. З іншого боку, понтифік надає Україні не лише молитовну, а й фінансову підтримку.

Позиція єпископів РКЦ України виявилася більш конкретною. Вони засудили насильство з боку правоохоронних органів на Майдані, миттєво реагували на всі недемократичні заходи влади, на важливі події Революції Гідності. Католицькі священники критикували владу й закликали до молитви, брали участь у функціонуванні молитовного намету на Майдані, відверто висловлювали свої симпатії до протестуючих, виступали за цілісність України. У костелах постійно відбуваються молитви за мир в Україні, РКЦ збирає кошти для армії та біженців, її душпастирі та віряни виїжджають у зону АТО, стають волонтерами. Активна громадянська позиція духовенства РКЦ України

не протирічить настановам папи римського, який стверджував про обов'язок священників боронити правду, права й гідність людини та протистояти злу.

1. Яроцький П. Євроінтеграція чи єврохристиянізація (або ж синтез секулярного і сакрального) / П. Яроцький // Державно-церковні відносини в контексті досвіду об'єднаної Європи. — Галич ; Івано-Франківськ ; К., 2001. — С. 8–18.
2. Хоружий Г. Католицька Церква перед викликами сучасності / Г. Хоружий // Історія релігій в Україні : наук. щорічник. — Л. : Логос, 2014. — Кн. 2. — С. 235–243.
3. Козирська А. Розвиток структури Римо-Католицької Церкви в Україні в контексті католицько-православних відносин (1991–2011) / А. Козирська // Історія релігій в Україні : наук. щорічник. — Л. : Логос, 2012. — Кн. 2. — С. 338–345.
4. Филипович Л. Майдан – це виклик епохи (про Майдан релігійний, особистий та суспільний) / Л. Филипович // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка. — К. : Самміт-Книга, 2015. — С. 148–154.
5. Єленський В. Майдан змінює Церкви / В. Єленський // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка. — К. : Самміт-Книга, 2015. — С. 83–84.
6. Недавня О. Церковно-релігійний фактор Євромайдану в оцінках його учасників та прихильників / О. Недавня // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка. — К. : Самміт-Книга, 2015. — С. 168–185.
7. Короткий моніторинг подій «Релігійні організації в Україні та Євромайдан» // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка. — К. : Самміт-Книга, 2015. — С. 15–19.
8. Папа Римський виразив підтримку українському народу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: zn.ua.
9. Папа Франциск сьогодні запевнив, що молиться за Україну // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка. — К. : Самміт-Книга, 2015. — С. 474.
10. Папа Римський налагодив процес розподілення допомоги Україні [Електронний ресурс]. — Режим доступу: nahnews.org.
11. Різдвяний подарунок [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://tsn.ua>.
12. Єпископи Римо-Католицької Церкви про події на Євромайдані // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка. — К. : Самміт-Книга, 2015. — С. 234–235.

8. Державно-церковні відносини

13. Римо-католицькі єпископи рішуче засудили спроби розгону Майдану // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка. — К. : Самміт-Книга, 2015. — С. 270–271.
14. Заява Конференції римсько-католицьких єпископів України // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка. — К. : Самміт-Книга, 2015. — С. 427.
15. Заява ВРЦ і РО за підсумками зустрічі з керівництвом Верховної Ради України // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка. — К. : Самміт-Книга, 2015. — С. 625–626.
16. Мухоморова Т. Церкви на недільному віче рішуче закликали євромайданівців боротись за свої права / Т. Мухоморова // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка. — К. : Самміт-Книга, 2015. — С. 406–407.
17. Горкуша О. Євромайдан як індикатор трансформації релігійної функціональності, або Революція Гідності як ситуація сповіді перед Богом, Україною та Людиною / О. Горкуша // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка. — К. : Самміт-Книга, 2015. — С. 61–75.
18. Трегуб Г. На сторожі мирного протесту. Скільки релігій представлено на Майдані / Г. Трегуб // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка. — К. : Самміт-Книга, 2015. — С. 41–45.
19. Післяслово // Майдан і Церква. Хроніка подій та експертна оцінка. — К. : Самміт-Книга, 2015. — С. 647–650.
20. Римсько-католицькі єпископи України засуджують сепаратизм та розпалювання релігійної ворожнечі [Електронний ресурс]. — Режим доступу: gisu.org.ua.
21. Єпископи РКЦ України пообіцяли молитися за всіх, кого торкнулася біда [Електронний ресурс]. — Режим доступу: gisu.org.ua.
22. Широкоградюк Станіслав, єп. Зараз кожен християнин має обов'язок – бути на Майдані [Електронний ресурс] / Єпископ Станіслав Широкоградюк. — Режим доступу: catholicnews.org.ua.